

НЕТРАДИЦІЙНИЙ ПОГЛЯД НА ЗНАЙОМІ МОВНІ КАТЕГОРІЇ

Т. С. Слободинська. Таксис в українській мові: універсальні характеристики і специфічні риси. Монографія. – Вінниця, ПП Балюк І. Б. – 2011. – 404 с.

Монографія Т. С. Слободинської присвячена одній з актуальних проблем сучасної функціональної граматики, а саме, мовній категорії, що спеціалізується на вираженні одночасності й неодночасності подій і, як правило, є інформаційним центром висловлення.

Інноваційний характер рецензованої праці вбачаємо передусім у тому, що Т. С. Слободинська, на відміну від усіх своїх попередників, наприклад, російських лінгвістів О. В. Бондарка, В. С. Храковського та інших, що досліджували мовну категорію таксису й розміщували в межах функціонально-семантичного поля не тільки його семантичні величини, а й засоби їхньої мовної реалізації, намагалася розділити (на певний час) «білатеральну» сутність мовного знака з тією метою, щоб таксисні значення розмістити в межах ФСП, а мовні засоби, які об'єднуються лише спільністю функцій, проаналізувати окремо, на рівні граматичному. Такий нетрадиційний погляд (намагання виділити «чистий таксис») дозволив довести, що лише семантика таксису має польову структуру. Такий підхід до об'єкта дослідження обумовив й архітектуру монографічної праці.

Перший розділ «**Методологічні та концептуальні засади системного дослідження мовних категорій**» вважаємо основоположним, метатеоретичним з огляду на те, що в ньому Т. С. Слободинська подає основні етапи становлення загальнонаукової системної методології (таксис також є системним об'єктом за своєю природою). У цьому розділі йдеться і про виникнення й розвиток функціонального підходу в дослідженні природної мови. Методологічною основою теорії функціональної граматики авторка вважає синтез структурного і функціонального підходів (певна структура виконує одну або ж більше функцій, кожна функція може бути зреалізована за допомогою однієї чи кількох структур).

Другий розділ «**Категорія таксису в контексті розвитку теорії функціональної граматики**» присвячено становленню теорії, що стосується функціонально-семантичної категорії таксису, подано ґрунтовний аналіз основоположної праці Р.О.Якобсона, у якій дослідник, представник Празької школи, уперше вживає термін «таксис», розглянуто також низку інших наукових розвідок, які стосуються об'єкта дослідження (праці О. І. Бондаря, С. М. Полянського, О. Ахманової, С. Беленької, А. І. Бородіної, М. Ю. Рябової, Н. В. Берницької. У рецензованій монографічній праці авторка вперше в українській лінгвістиці надає таксисові статус *полікатегорійного* теоретичного об'єкта і пропонує власну дефініцію, що визначає названу категорію. Не залишає поза увагою дослідниця й системну методологію і концептуальний апарат ТФГ О.В.Бондарка, праці якого великою мірою узгоджуються з функціонально-семантичною концепцією Р.О.Якобсона.

У третьому розділі «**Логіко-семантична експлікація ФСП таксису**» Т. С. Слободинська, використовуючи увесь арсенал надбань немовознавчих наук (фізики, і особливо логіки й математики) створює теоретичну модель системи таксисних відношень. Таке завдання авторці вдається виконати дуже добре: як результат такої роботи – виділено

13 таксисних значень, що відображають семантику бінарного орієнтованого таксису. Інноваційним є й те, що у монографії, окрім загальноприйнятої мовленнєвої реалізації, подано геометричну й темпоральну модельні реалізації грамам таксису.

Функціонально-граматичний аналіз категорії таксису подано в четвертому розділі. За традицією, Т. С. Слободинська подає граматичні засоби вираження залежного й незалежного таксису в українській мові. Проте в науковий обіг уведено поняття «інтегрально-таксисні відношення». Словотвірні й лексичні репрезентанти функціонально-семантичної категорії таксису авторка подала більш розгорнуто, аніж її попередники.

Монографія також віддзеркалює зв'язки функціональної граматики з комунікативною граматиною, зокрема із теорією моделей спілкування, а також із лінгвістичною теорією тексту тощо.

Проте дозволимо висловити окремі побажання, які слугували б подальшому вдосконаленню рецензованої монографії: 1) термін «чистий таксис», на наш погляд, є

омонімічним і тому варто було б розмежувати його значення; 2) можна було б подати більшу кількість словникових статей у глосарії, що допомогло б краще сприймати теоретичний матеріал.

Загалом же монографія Т. С. Слободинської «Таксис в українській мові: універсальні характеристики й особливі риси» є помітним явищем в українській лінгвістиці, оригінальною працею, яка налаштуватиме науковців на дискусії й подальші пошуки у царині функціональної граматики.